

Світлана Бородіца,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
boroditsa_s@ukr.net

«КОРОНА НА ОДНУ НІЧ» НАДІЇ ГУМЕНЮК ЯК РЕТРОДЕТЕКТИВ

У дослідженні узагальнено типологічні особливості ретродетективу як жанрового різновиду детективної прози; окреслено ознаки українського ретродетективу у романі «Корона на одну ніч» Н. Гуменюк.

Ключові слова: класичний детектив, ретродетектив, кримінальний роман, жанровий різновид, масова література

Сьогодні в українській літературі простежуємо значний інтерес до детективної прози. «Чоловік з моїм іменем» І. Байдака, «Вілла Деккера» Ю. Винничука, «Неврахована жертва», «Суто літературне вбивство» О. Вільчинського, «Пастка для різника» Ю. Даценка, «Побачити Алькор» В. Єшкілева, «Аномальна зона», «Чужі скелети», «Осінній сезон смертей», «Темні таємниці» А. Кокотюхи, «Жертва забутого майстра» Є. Кононенко, «Місяцівна» Дари Корній, «Пікнік на льоду», «Приятель небіжчика» А. Куркова, «Жінка для стіни» В. Лиса, «Пастка для жар-птиці», «Ескорт у смерть», «Останній діамант міледі» І. Роздобудько, «Перше слідство імператриці» Н. Сняданко, «Арахнофобія», «Крос у небуття» Ю. Сороки, «Ключ», «Елементал» В. Шкляра та ін. Автори демонструють новаторський характер сучасного детективу, зокрема, вмілий синтез жанрових ознак класичного детективу, авантюрного чи шпигунського романів, трилера, бойовика, соціальної драми, репортажу та ін.; домінування багатозначної художньої деталі, що рухає гострий сюжет; кримінальна напружена ситуація, що сконденсовує інтелектуальні імпульси, психологічні реакції, емоційні стани. Ці тексти є окремим явищем української масової літератури, що потребує детальнішого розгляду (попри літературознавчі розвідки Олени

Барабан і Марії Новікової, Ірини Бойцун, Тетяни Гуляк, Гліба Ключка, Ганни Крапівник, Юрія Кузнецова, Олени Романенко, Ганни Улюри, Софії Філоненко, Ольги Харлан, Кіри Шахової та ін.). За Ю. Ковалівим, детектив – «різновид пригодницької літератури, що належить до паралітератури. Це передусім прозові твори, зовнішній сюжет яких послідовно розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану зі злочином та його розслідуванням, а внутрішній є когнітивною історією розв'язання логічної задачі» [3, с. 271].

Серед його жанрових різновидів найбільшими відкриттями останнього часу стали українські ретродетективи «Небо над Віднем», «Візит доктора Фрейда», «Готель “Велика Пруссія”», «Експрес до Галіції» Б. Коломійчука, «Подвійна гра в чотири руки» І. Роздобудько, особливо детективні проекти А. Кокотюхи у видавництвах «Фоліо» («Ретророман»: «Адвокат із Личаківської», «Привид з Вислової», «Автомобіль з Пекарської», «Різник із Городоцької», «Коханка з площі Ринок», «Втікач із Бригідок», «Офіцер із Стрийського парку», «Київські бомби») та «Vivat» («Цикл “Вигнанець”»: «Вигнанець і чорна вдова», «Вигнанець і навчена відьма», «Вигнанець і перевертень», «Вигнанець і грішниця», «Вигнанець і шляхетна полонянка»), а також серія детективів про приватного розшукувача Івана Карповича Підпригору В. Івченка («Стовп самодержавства, або 12 справ Івана Карповича Підпригори», «Найкращий сищик імперії на службі приватного капіталу»). Поділяємо думку Ярослави Бригадир, що український ретродетектив – «внутрішньожанровий інваріант детективу, якому притаманні характерні для класичного детективу фабула та сюжетний розвиток (скоєння злочину та його розкриття), а певна історично віддалена епоха змальовується як цілісний часопростір, у якому поєднуються історична конкретика та художній домисел автора» [1, с. 14].

У ХХІ столітті ретродетективний жанр в українському письменстві зазнає певних трансформацій: мультижанровий мікс, стилістична вправність, майстерно закручений сюжет, карколомні кульбіти, стихія історії у пригодах та авантюрах, виразні історичні декорації, локаційний колорит, першокласна

стилізація, персонажна модель супергероя, часто ексцентричність та дотепний гумор та ін. Наголосимо, що сучасний український ретродетектив «ставить у центр оповіді не важливу історичну подію, а мікросередовище маленької людини, що живе, однак, у часи кардинальних історичних змін та трансформацій» [1, с. 16].

У цьому контексті «Корона на одну ніч» Надії Гуменюк – насамперед роман про любов як складне почуття, що охоплює кохання, взаєморозуміння, підтримку, внутрішній спокій. Кожен із персонажів твору плекає надію на краще та віру в добро: капітан субмарини «Барс», бувалий офіцер Данило Неродов – у щасливе повернення додому, його дружина Лінда – про спокійне подружнє життя, донька Софія Неродова – про корону найкрасивішої дівчини Польщі, шляхтич Роман Савицький – про кохання примхливої красуні Зосі. Карколомні, часто драматичні зміни в їхньому житті доповнюють та увиразнюють фабулу злочину і фабулу розслідування.

Безперечно, роман «Корона на одну ніч» має низку жанрових ознак ретродетективу: 1) «детективний сюжет скоєння та розслідування злочину» (у готелі «Континенталь» знайшли мертвою королеву краси Зосю Неродову, короновану титулом «Сарматська княжна» напередодні на заміській віллі «Ванесса» біля Варшави); 2) мелодраматична сюжетна лінія незвичайного кохання старшого за віком Романа Савицького до молоді красуні Софії Неродової; 3) західноукраїнський (волинський) хронотоп вписується авторкою у простір передвоєнної Польщі, Першої світової війни, більшовицької росії – досить складні часи, де панує хаос, страх, невпевненість, неспокій; 4) колишній поліцейський Ян Ковальський, якого Роман Савицький наймає для приватного розслідування смерті коханої, про що не написала жодна газета і замовчує поліція: «Це все, що залишилося Романові Савицькому зробити в житті» [2, с. 35]; 5) романтичний дискурс, пов'язаний із подружнім життям Неродових, зокрема любовними інтригами дружини Данила Неродова – Лінди Неродової; 6) розважальну функцію масового письма тут обмежують гостра проблематика, антигуманна сутність війни,

потворні маркери доби; 7) ускладнена наративна структура, коли горизонт очікування читача постійно відсувається, бо детективна інтрига триває до фіналу роману, а прийом замовчування забезпечує тривання таємниці; 8) майстерний синтез кількох сюжетних ліній, а отже, минулого й майбутнього в національному контексті.

Таким чином, ретродетектив «Корона на одну ніч» Надії Гуменюк, презентуючи типовий тематичний модус «авантюрно-пригодницької історії, часто романтизованої, з виразно акцентованою любовною лінією» [1, с. 15], демонструє специфіку жіночого письма в сучасній українській детективній прозі. Письменниця пропонує свою успішну формулу ретродетективного бестселера: вправна (штудерна) книжка – автор-інтелектуал – задоволений читач.

Список літератури

1. Бригадир Я. Український ретродетектив початку XXI століття: генеза і жанрові особливості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
2. Гуменюк Н. Корона на одну ніч: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 320 с.
3. Літературознавча енциклопедія: у 2-х томах. Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 608 с.

УДК

Леся Вашиків,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної
літератур і методик їх навчання
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
filolog027@elr.tnpu.edu.ua

**ВАСИЛЬ СІМОВИЧ – АВТОР ПЕРЕДМОВ
ДО ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ**